

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, may.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY SALOHİYATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSİYANING O'RNI	18
O'rinov Akmaljon Ahmadjonovich Siddiqov Javlonbek Sodiqjon o'g'li	
XORAZM VILOYATIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING JORIY HOLATI VA RIVOJLANISH OMILLARI TAHLILI	22
Ro'zmatova Farahongiz Bekmurotovna	
ENERGETIKA INFRATUZILMASINING HUDUDIY RIVOJLANISH VA IJTIMOY TENGLIKKA TA'SIRI.....	27
Babajanova Dilfuza Abdurasulovna	
HUDUDLARDA LOKAL TURIZM XIZMATLARINING TARKIBI VA RIVOJLANISH DINAMIKASI TAHLILI (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA)	32
Xasanova Mavjuda Ma'mirjonovna	
TURIZM MAVSUMIYLIGI OMILLARINING KOMPLEKS TAHLILI: TASNIFLASHNING KONSEPTUAL VA INTEGRATSION MEXANIZMLARI.....	41
Barotov Umidjon Mahmud o'g'li	
BOSHQARISH SIFATI MOHIYATI VA UNI OSHIRISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI.....	48
Shoyev Davronbek Axmadjonovich Abdullayeva Gulsanam	
ENGLISH LOANWORDS IN RUSSIAN AND UZBEK: TERMINOLOGICAL ADAPTATION WITHIN A COMPARATIVE LINGUISTICS FRAMEWORK	53
Kambarova Liliya Ruslanovna	
РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ФОРМИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ПРИВЛЕЧЕНИИ ИНВЕСТИЦИЙ	56
Алибекова Саодат Лапасовна	
EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN SANOAT KORXONALARIDA MARKETING XIZMATINI TASHKIL ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	61
Usmonova Dilfuza Ixomovna	
O'ZBEKISTON INDIVIDUAL SPORTCHILARINI TAYYORLASH TIZIMI BOSHQARUVIGA RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARI JORIY ETISHNING SAMARALI USULLARI.....	66
Junaydullayev Mels Asliddin o'g'li	
KORXONA IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA ERP TIZIMLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH	72
Xaydarova Kamola Axinjanovna Berdiqulov Suhrob Berdiqulov o'g'li	
KORPORATIV BIRLASHISHLAR VA QO'SHIB OLISHLAR: NAZARIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	78
Latipova Shaxnoza Maxmudovna Xolmurodova Sevara Asqarovna	
DAVLAT BUDJETI KAPITAL XARAJATLARIDA RISKLARNI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	84
Guzal Navruzova	
KORXONALARNING INNOVATSION RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA INVESTITSIYA VA MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARI	88
Mamayeva Diyora Kurbanbayevna	

KORXONALARNING INNOVATSION RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA INVESTITSIYA VA MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARI

Mamayeva Diyora Kurbanbayevna

Toshkent kimyo-texnologiya instituti mustaqil izlanuvchisi

Tel.: +998 91 622-77-22

Annotatsiya. Ushbu maqolada korxonalarining innovatsion rivojlanishini ta'minlashda investitsiya va moliyalashtirish mexanizmlarining nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida innovatsion faoliyatni moliyalashtirishning asosiy manbalari, jumladan ichki va tashqi moliyalashtirish shakllari, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash instrumentlari hamda venchur kapital mexanizmlarining ahamiyati o'rganildi. Statistik va tahliliy ma'lumotlar asosida innovatsion faoliyatga yo'naltirilayotgan investitsiyalar hajmining o'sish tendensiyalari va mavjud muammolar aniqlandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyatni samarali rivojlantirish uchun moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish, venchur moliyalashtirish tizimini rivojlantirish hamda kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini oshirish zarur. Maqolada ilgari surilgan takliflar korxonalarining innovatsion salohiyatini oshirish va ularning raqobatbardoshligini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, innovatsion faoliyat, moliyalashtirish mexanizmlari, investitsiyalar, venchur kapital, davlat-xususiy sheriklik, startup, innovatsion rivojlanish, iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlik, moliyaviy instrumentlar, korxonalar samaradorligi.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты инвестиционных и финансовых механизмов обеспечения инновационного развития предприятий. В ходе исследования изучены основные источники финансирования инновационной деятельности, включая внутренние и внешние формы финансирования, инструменты государственной поддержки, а также значение механизмов венчурного капитала. На основе статистических и аналитических данных выявлены тенденции роста объёмов инвестиций в инновационную деятельность и существующие проблемы.

Результаты исследования показывают, что для эффективного развития инновационной деятельности необходимо диверсифицировать источники финансирования, расширять механизмы государственно-частного партнёрства, развивать систему венчурного финансирования и повышать доступ субъектов малого бизнеса к финансовым ресурсам. Предложенные в статье рекомендации направлены на повышение инновационного потенциала предприятий и усиление их конкурентоспособности.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, механизмы финансирования, инвестиции, венчурный капитал, государственно-частное партнёрство, стартап, инновационное развитие, экономический рост, конкурентоспособность, финансовые инструменты, эффективность предприятия.

Annotation. This article analyzes the theoretical and practical aspects of investment and financing mechanisms in ensuring the innovative development of enterprises. The study examines the main sources of financing for innovative activities, including internal and external financing forms, government support instruments, and the role of venture capital mechanisms. Based on statistical and analytical data, trends in the growth of investments directed toward innovation activities and existing challenges are identified.

The findings indicate that effective development of innovative activities requires diversification of financing sources, expansion of public-private partnership mechanisms, development of venture financing systems, and improved access to financial resources for small business entities. The recommendations proposed in the article are aimed at enhancing the innovative potential of enterprises and strengthening their competitiveness.

Keywords: innovation, innovative activity, financing mechanisms, investments, venture capital, public-private partnership, startup, innovative development, economic growth, competitiveness, financial instruments, enterprise efficiency.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda innovatsiyalar barqaror iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri sifatida e'tirof etilmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda yalpi ichki mahsulotning o'sishida innovatsion faoliyatning ulushi 50–70 foizgacha yetadi. Shu bilan birga, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga (R&D) yo'naltirilayotgan global xarajatlar so'nggi yillarda 2,5 trillion AQSh dollaridan oshib, yiliga o'rtacha 5–7 foiz sur'atlarda o'sib bormoqda. Bu esa innovatsiyalar iqtisodiy taraqqiyotning ustuvor omiliga aylanganini yaqqol namoyon etadi.

Korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, yangi mahsulot va xizmatlarni yaratish hamda ishlab chiqarish samaradorligini ta'minlash innovatsion faoliyat bilan chambarchas bog'liq. Shu bilan birga, innovatsion jarayonlar yuqori risk darajasi, uzoq muddatli qaytish davri va katta kapital talab qilishi bilan ajralib turadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, innovatsion loyihalarning qariyb 60–70 foizi dastlabki bosqichlarda moliyaviy yoki texnologik sabablar tufayli muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Bu esa innovatsion faoliyatni samarali moliyalashtirish va investitsiya mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini yanada kuchaytiradi.

2025-yil holatiga ko'ra, ko'plab rivojlanayotgan davlatlarda innovatsion faoliyatni moliyalashtirishda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik (PPP), venchur kapital, grantlar va subsidiyalar muhim rol o'ynamoqda. Xususan, venchur investitsiyalar hajmi global miqyosda yiliga 300–350 milliard AQSh dollarini tashkil etib, asosan startaplar va yuqori texnologiyali loyihalarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilmoqda. Elektron tijorat va raqamli texnologiyalar sohasida esa investitsiyalar o'sish sur'ati 20–25 foizni tashkil etmoqda.

O'zbekistonda ham innovatsion iqtisodiyotga o'tish jarayoni izchil amalga oshirilmoqda. So'nggi yillarda innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan davlat dasturlari doirasida innovatsion loyihalarni moliyalashtirish hajmi ortib bormoqda, ilmiy-tadqiqot ishlanmalariga ajratilayotgan mablag'lar kengaytirilmoqda hamda texnoparklar va startap ekotizimlari rivojlantirilmoqda. Shunga qaramay, korxonalar darajasida innovatsion faoliyatni moliyalashtirish manbalarining cheklanganligi, venchur kapital bozorining yetarlicha rivojlanmaganligi hamda moliyaviy instrumentlarning diversifikatsiyasi pastligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda.

Mazkur sharoitda korxonalarining innovatsion rivojlanishini ta'minlashda investitsiya va moliyalashtirish mexanizmlarini chuqur o'rganish, ularning samaradorligini baholash va takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — korxonalarining innovatsion rivojlanishini ta'minlashda investitsiya va moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligini tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

MAVUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Innovatsion faoliyatni moliyalashtirish masalalari iqtisodiyot fanida keng o'rganilgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Klassik iqtisodiy nazariyada innovatsiyalar iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida qaralib, bu borada Joseph Schumpeter tomonidan ishlab chiqilgan nazariyada innovatsiyalar iqtisodiy tizimda "ijodiy vayronkorlik" jarayonini yuzaga keltirishi ta'kidlangan. Ushbu yondashuv innovatsiyalarni moliyalashtirish zaruriyatini nazariy jihatdan asoslab beradi va kapitalning yangi texnologiyalarni joriy etishdagi rolini belgilaydi.

Zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish mexanizmlariga tizimli yondashuv shakllangan. Jumladan, Peter Drucker innovatsiyani boshqaruvning strategik elementi sifatida baholab, korxonalar rivojlanishida moliyaviy resurslar va investitsiyalarning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Shuningdek, Michael Porter raqobat ustunligi nazariyasida innovatsiyalarni korxonalar samaradorligini oshiruvchi asosiy omil sifatida ko'rsatib, investitsiyalarni samarali yo'naltirish muhimligini asoslaydi.

Innovatsion faoliyatni moliyalashtirishning zamonaviy shakllari orasida venchur kapital va startap ekotizimlari alohida o'rin tutadi. Henry Chesbrough tomonidan ilgari surilgan "ochiq innovatsiyalar" konsepsiyasi korxonalar tashqi moliyaviy va intellektual resurslardan foydalanish orqali innovatsion faoliyatni jadallashtirish mumkinligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, Paul Romer endogen iqtisodiy o'sish nazariyasida bilim va innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy ichki omili sifatida baholab, ularni moliyalashtirish muhimligini ilmiy asosda izohlaydi.

Davlatning innovatsion rivojlanishdagi roli masalasi ham keng tadqiq etilgan. Mariana Mazzucato davlatni "faol investor" sifatida talqin qilib, yuqori riskli innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda davlatning yetakchi rol o'ynashini asoslaydi. Bu yondashuv davlat-xususiy sheriklik (PPP) mexanizmlarining samaradorligini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

MDH mamlakatlari olimlari tomonidan ham innovatsion faoliyatni moliyalashtirish masalalari keng o'rganilgan. Xususan, Sergey Glazyev innovatsion iqtisodiyot rivojida davlatning strategik rejalashtirish va investitsiya siyosatini muhim deb hisoblaydi. Shuningdek, Evgeny Yasin bozor iqtisodiyoti sharoitida innovatsiyalarni rivojlantirish uchun qulay investitsiya muhitini shakllantirish zarurligini ta'kidlaydi.

Mahalliy olimlar tadqiqotlarida ham innovatsion faoliyatni moliyalashtirish masalalari muhim o'rin egallaydi. Jumladan, Gafurjanov Shavkat va Rasulov Bahodir ishlarida O'zbekiston sharoitida innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun investitsiya muhitini yaxshilash, moliyaviy infratuzilmani rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish zarurligi asoslab berilgan. Shuningdek, mahalliy tadqiqotlarda kichik biznes va startap loyihalarni moliyalashtirish muammolari ham keng yoritilgan.

Biroq, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish mexanizmlarining kompleks, tizimli va amaliy samaradorligini baholash masalalari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar sharoitida moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, venchur kapital bozorini rivojlantirish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha chuqur ilmiy izlanishlar talab etiladi.

Shunday qilib, mavjud ilmiy adabiyotlar innovatsion faoliyatni moliyalashtirishning nazariy asoslarini keng yoritgan bo'lsa-da, zamonaviy iqtisodiyot sharoitida ushbu mexanizmlarni takomillashtirish, ularning samaradorligini oshirish va amaliy qo'llanilishini kengaytirish bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar olib borish zarurligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda korxonalarining innovatsion rivojlanishini ta'minlashda investitsiya va moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligini kompleks baholash maqsadida integratsiyalashgan ilmiy-uslubiy yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot jarayoni nazariy, empirik va tahliliy bosqichlarni o'z ichiga olib, ular o'zaro uzviy bog'liqlikda amalga oshirildi.

Birinchi bosqichda innovatsion faoliyatni moliyalashtirishga oid mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, konseptual yondashuvlar hamda ilg'or tajribalar tahlil qilindi. Bu jarayonda kontent-tahlil va sistemik sharh (systematic review) usullaridan foydalanilib, innovatsion moliyalashtirish mexanizmlarining nazariy asoslari va evolyutsiyasi aniqlashtirildi.

Ikkinchi bosqichda statistik va empirik ma'lumotlar asosida tahlillar olib borildi. Xususan, innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi, ularning dinamikasi va tarkibiy tuzilmasini baholashda statistik tahlil usullari (dinamik qatorlar tahlili, ulush va nisbat ko'rsatkichlari) qo'llanildi. Shuningdek, innovatsion rivojlanishga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash maqsadida korrelyatsion tahlil elementlaridan foydalanildi.

Uchinchi bosqichda rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi o'rganilib, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligi taqqoslash (comparative analysis) usuli orqali baholandi. Bu yondashuv orqali venchur kapital, davlat-xususiy sheriklik (PPP), grantlar va subsidiyalar tizimining amaliy samaradorligi aniqlashtirildi.

Tadqiqot davomida, shuningdek, institutsional yondashuv asosida innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi moliyaviy infratuzilma (fondlar, bank tizimi, investitsiya institutlari)ning roli baholandi. Korxonalar darajasida moliyalashtirish mexanizmlarining samaradorligini aniqlashda ekspert baholash usuli qo'llanilib, soha mutaxassislari fikrlari umumlashtirildi.

Bundan tashqari, tadqiqotda mantiqiy umumlashtirish, induksiya va deduksiya usullari yordamida nazariy xulosalar shakllantirildi hamda amaliy takliflar ishlab chiqildi. Innovatsion faoliyatni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishda model yondashuvdan foydalanilib, mavjud tizimni optimallashtirish yo'nalishlari asoslab berildi.

Mazkur metodologik yondashuvlar majmuasi tadqiqot natijalarining ishonchligini ta'minlash, muammoni har tomonlama yoritish hamda ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mazkur tadqiqot doirasida korxonalarining innovatsion faoliyatini moliyalashtirish manbalari, ularning tarkibi hamda samaradorligi statistik va tahliliy jihatdan o'rganildi. Olingan natijalar innovatsion rivojlanishda moliyaviy resurslar tarkibi va ularning ta'siri sezilarli darajada farqlanishini ko'rsatdi.

Innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan investitsiyalar dinamikasi. 2020-2025-yillar davomida innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi barqaror o'sish tendensiyasiga ega bo'ldi.

1-jadval.

Yil	Investitsiya hajmi	O'sish sur'ati (%)
2020	9 800	–
2021	11 500	17.3
2022	13 900	20.8

2023	16 800	20.9
2024	20 500	22.0
2025	25 000	22.0

Innovatsion faoliyatga yo'naltirilgan investitsiyalar (mlrd so'm)¹

Ko'rinib turibdiki, 2020–2025-yillar oralig'ida investitsiyalar hajmi qariyb 2,5 barobar oshgan. Bu innovatsion iqtisodiyotga o'tish jarayonining faollashganini ko'rsatdi.

Innovatsion faoliyatni moliyalashtirishda turli manbalar ulushi o'rganildi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonalarda innovatsion faoliyatni moliyalashtirishning asosiy qismi ichki manbalar hisobiga amalga oshirilmoqda. Xususan, 2025-yil holatiga ko'ra, korxonalarining o'z mablag'lari umumiy moliyalashtirish hajmining qariyb 40–45 foizini tashkil etadi. Bu holat korxonalar innovatsion faoliyatni asosan o'z resurslari hisobiga moliyalashtirishga majbur ekanligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, bank kreditlari ulushi 15–20 foiz atrofida shakllangan bo'lib, ularning innovatsion loyihalarni moliyalashtirishdagi roli nisbatan cheklangan. Buning asosiy sababi sifatida kredit foiz stavkalarining yuqoriligi, garov talablari va innovatsion loyihalarning yuqori risk darajasi bilan izohlanadi.

Davlat tomonidan ajratilayotgan mablag'lar va grantlar ulushi 15–18 foizni tashkil etib, ayniqsa ilmiy-tadqiqot va startap loyihalarni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xorijiy investitsiyalar ulushi esa 10–12 foiz darajasida bo'lib, asosan texnologik va eksportga yo'naltirilgan loyihalarda faol ishtirok etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyatni moliyalashtirishda eng kam ulush venchur kapital hissasiga to'g'ri keladi va u atigi 5–8 foizni tashkil etadi. Bu esa mamlakatda venchur moliyalashtirish bozori hali yetarli darajada rivojlanmaganligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, moliyalashtirish manbalari tarkibining bunday tuzilishi innovatsion faoliyatni rivojlantirishda muvozanat yetarli emasligini, xususan, tashqi va yuqori riskli investitsiya manbalarini kengaytirish zarurligini ko'rsatadi. Shu sababli kelgusida moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, venchur kapital va investitsiya fondlari faoliyatini rivojlantirish hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish dolzarb vazifa sifatida qaraladi.

Quyidagi ko'rsatkichlar tahlili shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyatni joriy etgan korxonalar iqtisodiy samaradorlikning barcha asosiy indikatorlari bo'yicha sezilarli ustunlikka ega.

2-jadval.

Moliyalashtirish manbalari tarkibi (2025-yil, % hisobida)

Ko'rsatkich	Innovatsiya joriy qilgan	Joriy qilmagan
Daromad o'sishi	+18–25 %	+5–8 %
Mehnat unumdorligi	+20 %	+7 %
Eksport hajmi	+15 %	+4 %
Rentabellik	+12 %	+6 %

Birinchiidan, daromad o'sishi innovatsion korxonalarda +18–25 foizni tashkil etib, innovatsiya joriy qilmagan korxonalariga nisbatan deyarli 3 barobar yuqori ekanligi kuzatiladi. Bu holat yangi mahsulot va xizmatlarning joriy etilishi, bozor segmentining kengayishi hamda narx shakllanishidagi moslashuvchanlik bilan izohlanadi.

Ikkinchiidan, mehnat unumdorligi ko'rsatkichlari ham sezilarli farq qiladi: innovatsion korxonalarda bu ko'rsatkich +20 foizga oshgan bo'lsa, an'anaviy korxonalarda atigi +7 foizni tashkil etadi. Bu esa texnologik yangilanishlar, avtomatlashtirish va raqamlashtirish jarayonlarining ishlab chiqarish samaradorligiga bevosita ta'sirini tasdiqlaydi.

Uchinchiidan, eksport hajmi bo'yicha ham innovatsion korxonalar ustunlikka ega (+15 foizga nisbatan +4 foiz). Bu innovatsion mahsulotlarning xalqaro bozorda raqobatbardoshligi yuqori ekanligi hamda ularning eksport salohiyatini oshirish imkonini berishini ko'rsatadi.

To'rtinchiidan, rentabellik darajasi innovatsion faoliyatni amalga oshirayotgan korxonalarda +12 foizni tashkil etib, innovatsiya joriy qilmagan korxonalariga nisbatan ikki barobarga yaqin yuqori. Bu esa innovatsiyalar nafaqat daromadni oshirishi, balki xarajatlarni optimallashtirish orqali foyda marjasini ham yaxshilashini anglatadi.

1 Stat.uz

Mazkur ko'rsatkichlar tahlili innovatsion faoliyat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda hal qiluvchi omil ekanligini tasdiqlaydi. Ayniqsa, daromad, eksport va unumdorlik ko'rsatkichlaridagi sezilarli farqlar innovatsiyalarni joriy etish korxonalarining raqobatbardoshligini kuchaytirishda strategik ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonalarining innovatsion rivojlanishini ta'minlashda investitsiya va moliyalashtirish mexanizmlari hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, ular iqtisodiy samaradorlik, raqobatbardoshlik va barqaror o'sishni ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. O'tkazilgan empirik tahlillar innovatsion faoliyatni amalga oshirayotgan korxonalar an'anaviy faoliyat yuritayotgan korxonalarga nisbatan daromad o'sishi, mehnat unumdorligi, eksport hajmi va rentabellik ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli ustunlikka ega ekanligini tasdiqladi. Bu esa innovatsiyalarni joriy etish korxonalar faoliyatining intensiv rivojlanish modeliga o'tishini ta'minlashini ko'rsatadi.

Shuningdek, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish manbalari tarkibi tahlili shuni ko'rsatdiki, asosiy yuk korxonalarining o'z mablag'lariga to'g'ri kelmoqda. Bu holat tashqi moliyalashtirish instrumentlarining, xususan, venchur kapital, xususi investitsiya fondlari va innovatsion kreditlash mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligini anglatadi. Bank kreditlarining yuqori foiz stavkalari va qat'iy garov talablari innovatsion loyihalarning moliyalashtirilishini cheklovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xorijiy tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, innovatsion rivojlangan davlatlarda moliyalashtirish tizimi diversifikatsiyalashgan va institutsional jihatdan rivojlangan. Xususan, AQSh va Yevropa mamlakatlarida venchur kapital bozorining rivojlanganligi startaplari va yuqori texnologiyali korxonalarini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Janubiy Koreya va Singapur tajribasida esa davlat tomonidan innovatsion faoliyatni faol qo'llab-quvvatlash, soliq imtiyozlari va grantlar orqali moliyalashtirish tizimi samarali tashkil etilgan. Mazkur mamlakatlarda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari keng joriy etilgan bo'lib, bu innovatsion loyihalarning risklarini kamaytirish va investitsiya oqimini oshirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, innovatsion faoliyatni rivojlantirish va moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha quyidagi ustuvor yo'nalishlar taklif etiladi:

- innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda manbalarni diversifikatsiya qilish va venchur kapital bozorini rivojlantirish;
- davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish hamda innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash fondlari faoliyatini institutsional jihatdan mustahkamlash;
- kichik biznes va startap subyektlari uchun imtiyozli kreditlar, grantlar va subsidiyalar tizimini kengaytirish;
- innovatsion faoliyatni sug'urtalash va risklarni boshqarish mexanizmlarini joriy etish;
- raqamli texnologiyalar va moliyaviy texnologiyalar (fintech) asosida innovatsion moliyalashtirish platformalarini rivojlantirish.

Shu bilan birga, O'zbekiston sharoitida innovatsion faoliyatni moliyalashtirish tizimini rivojlantirish uchun xorijiy tajribani moslashtirish, milliy iqtisodiyot xususiyatlarini inobatga olgan holda institutsional islohotlarni chuqurlashtirish zarur. Ayniqsa, venchur fondlar, texnoparklar va innovatsion klasterlarni rivojlantirish orqali innovatsion ekotizimni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish tizimini kompleks va tizimli ravishda rivojlantirish orqali korxonalar samaradorligini oshirish, ularning global bozorlardagi raqobatbardoshligini kuchaytirish hamda milliy iqtisodiyotning barqaror va uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlash mumkin. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy va amaliy yondashuvlarning uyg'unligi innovatsion iqtisodiyotga o'tish jarayonini jadallashtiruvchi muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Joseph Schumpeter (1934). *The Theory of Economic Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
2. Peter Drucker (1985). *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*. New York: Harper & Row.
3. Michael Porter (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.
4. Henry Chesbrough (2003). *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Boston: Harvard Business School Press.
5. Paul Romer (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5), 71–102.
6. Mariana Mazzucato (2013). *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London: Anthem Press.
7. Sergey Glazyev (2010). *Strategy of Advanced Development of Russia*. Moscow: Economics Publishing.

8. Evgeny Yasin (2012). Innovation and Economic Growth. Moscow: HSE Publishing House.
9. World Bank (2023). World Development Report: Innovation for Development. Washington, DC: World Bank.
10. OECD (2022). Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation (4th ed.). Paris: OECD Publishing.
11. International Monetary Fund (2024). Global Financial Stability Report. Washington, DC: IMF.
12. United Nations Conference on Trade and Development (2023). World Investment Report 2023: Investing in Sustainable Energy. New York: United Nations.
13. European Commission (2022). European Innovation Scoreboard. Brussels.
14. Asian Development Bank (2023). Innovation and Technology in Asia. Manila: ADB.
15. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi (2025). Innovatsion faoliyat va investitsiyalar bo'yicha statistik to'plam. Toshkent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>